

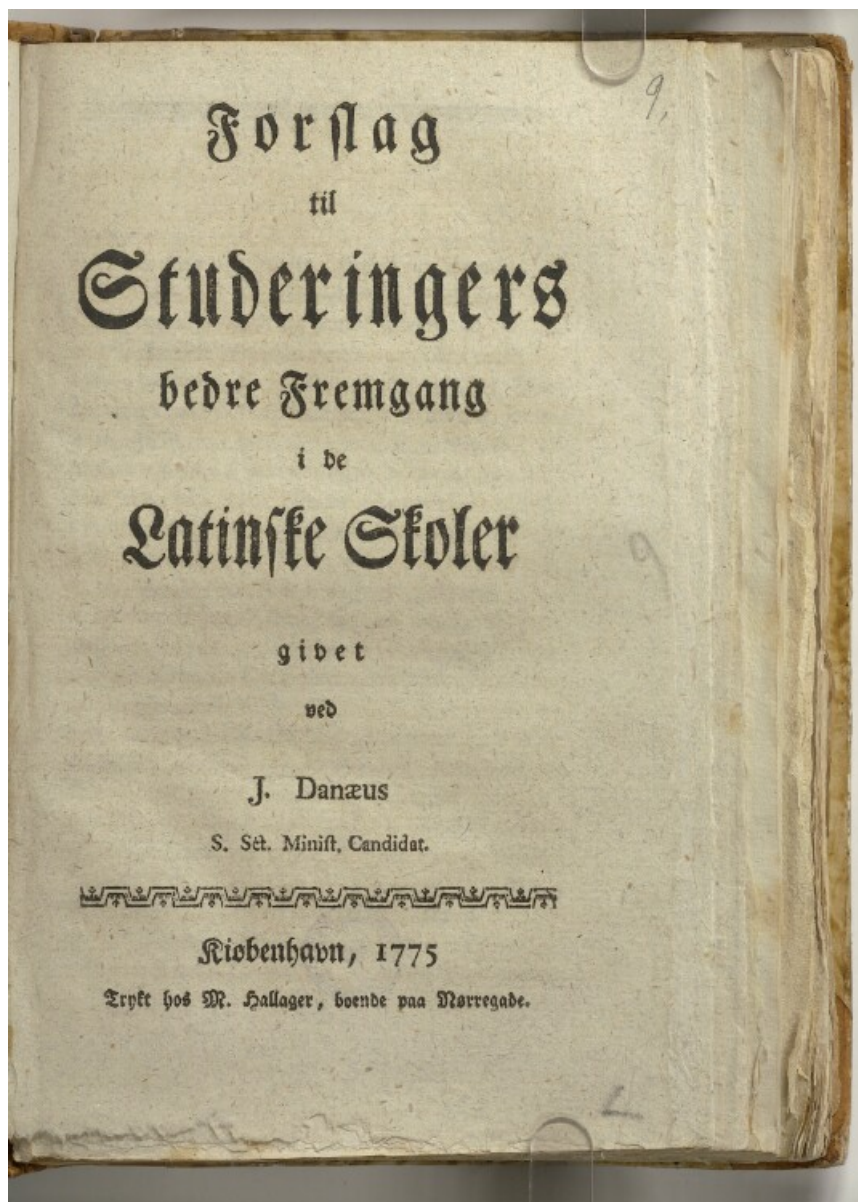
Titel: Forslag til Studeringers bedre Fremgang i de Latinske Skoler.

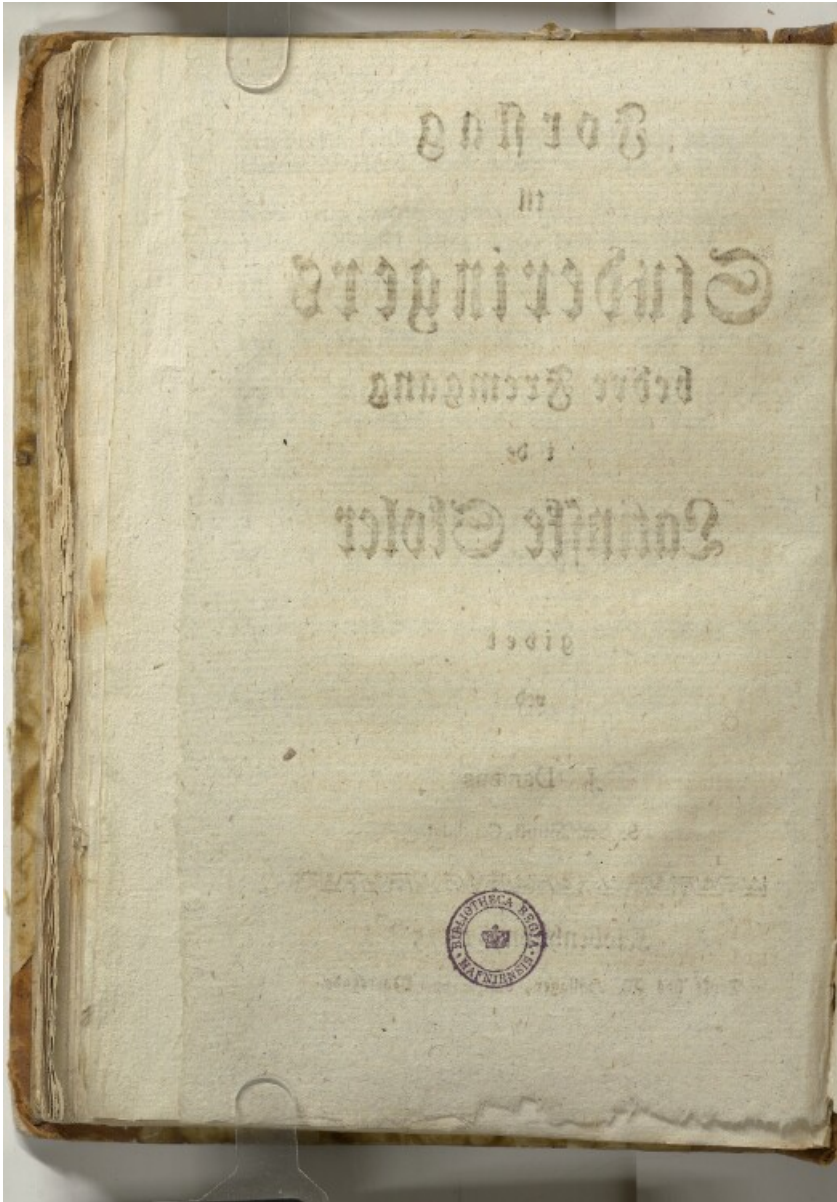
Citation: "Forslag til Studeringers bedre Fremgang i de Latinske Skoler.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25*, Morten Hallager, 1775, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/catalog/tfs-texts-2_025-shoot-workid2_025_009/facsimile.pdf (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 2 bind 25

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

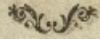
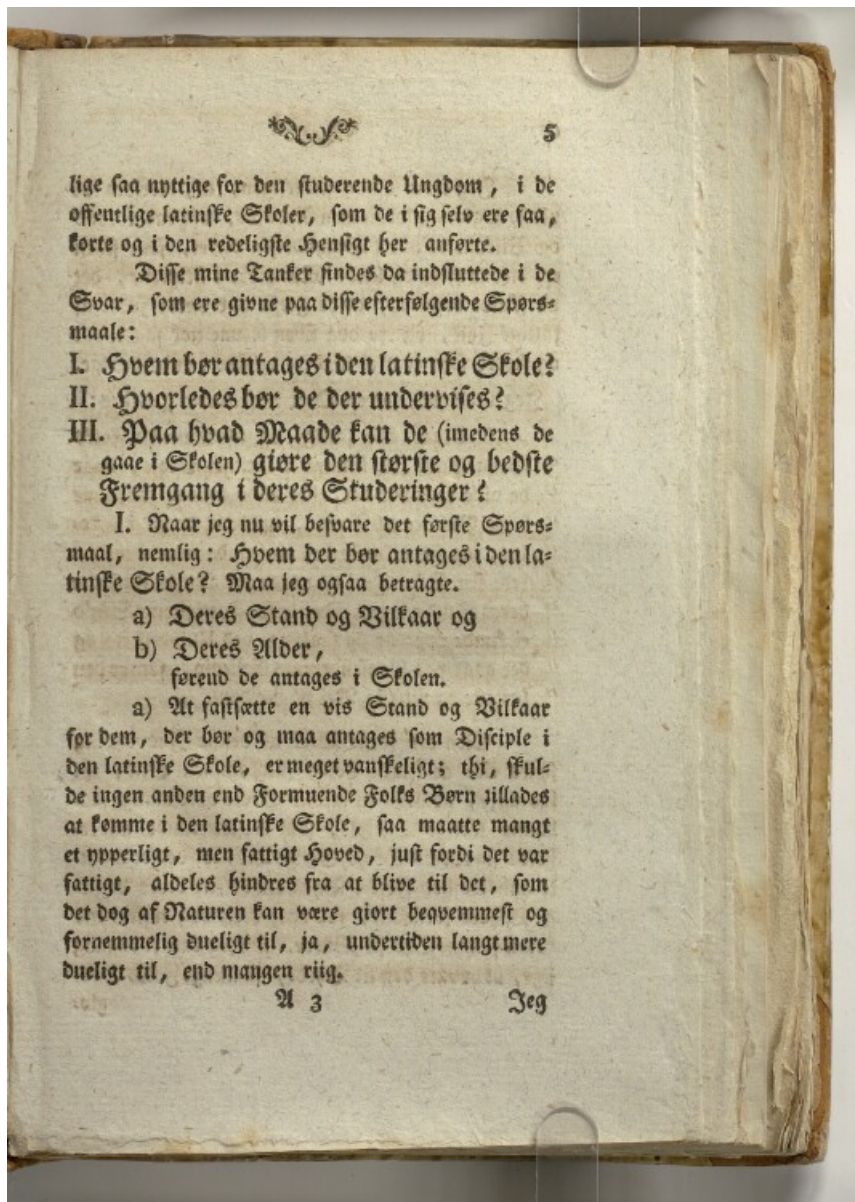
Saa viis og prisfælig, som Høi Kongelig, et
Hs. Kongel. Majestæts Allernaadigste Be-
faling til visse store og lærde Mænd, at de skal
af alle Kræfter stitteligen og omhyggeligen randsage,
om og hvorvidt een og anden Uorden hindrer Stu-
deringer i de latinske Skoler fra deres fornødne Frem-
gang og Tilvæxt, og søge (saavidt mueligt) at raade Bod
derpaa ved selv at overveie og siden allerunderdanigst
forestaae, paa hvad Maade Studeringer i Sko-
lerne kan for Eftertiden mindre hindres og mere befor-
dres og fremmes.

At saadan Anordning og Indretning har
længe været høifornøden, har vel mange indseet.
Og da det er en saa overmaade vigtig Sag, som
beholder endog de allerlærdestes skarpsindigste og om-
hyggeligste Overveielse, og det tillige er en Sand-
hed, at endog alle lærde ere ikke ligesvel stilled til
at indsee, overveie og bedømme den, deels fordi de
ikke alle har i deres Ungdom frequenteret de publi-
ke Skoler, og altsaa ei faaet den practiske Kund-
skab om Skolernes væsentlige Indretning, deels,
fordi de ikke alle har tagt sig efter og euet det skola-
stiske Studium, deels ogsaa, fordi een og den sam-
me Studeringers Forhindring i nogle Skoler er ei,
eller lige stor i alle; saa var det høiligen at ønske,

at alle, saavel de, der har en liden, som de, der har en stor Indsigt i Skole-Væsenet, ville alvorlig og omhyggelig overveie denne for Kongen og Rigerne saa overmåde vigtige Sag, og offentlig bekjendtgjøre for alle (saavidt mueligt) de grundigste og nyttigste Forslage til Studeringens bedre Tilvæxt og Fremgang i Skolerne. Naar dette skede, saa, siden alle tænker ikke eet, blev et og andet nyttigt Forslag givet af een og anden, som ei ellers saa lætteligen havde faldet enhver ind.

Dette vilde vist føre en større Nytte med sig, end nogen ved første Biekast kan indsee; thi, lad være, at mange endog mindre nyttige (jeg vil ei troe skadelige) Forslage bleve giorte af adskillige, saa saae man dog og mange meget nyttige, og, om endskjønt de ei alle kunde følges eller sættes i Værk, ja endskjønt et Forslag blev imod sagt af et andet, saa kunde dog ethvert Overveielse og Bedømmelse forarsage en dybere Indsigt og et bedre Valg.

I saadan Hensigt har jeg her taget mig den Frihed offentlig at bekjendtgjøre de Tanker, jeg længe tilforn har hemmeligen fattet angaaende Studeringernes bedre Fremgang i de latinske Skoler, og fremsender dem til de dybere Indseendes høiere Estertanke. Vel mueligt, at de ikke finde alles Biesald, ja, vel mueligt, at nogle af dem vil blive heftig imod sagte; de skal dog, naar de prøves ret, kunde udstaae deres Prøve og befindes at være
lige.

lige saa nyttige for den studerende Ungdom, i de offentlige latinske Skoler, som de i sig selv ere saa, korte og i den redeligste Hensigt her anførte.

Disse mine Tanker findes da indsluttede i de Svar, som ere givne paa disse efterfølgende Sporsmaale:

I. Hvem bør antages i den latinske Skole?

II. Hvorledes bør de der undervises?

III. Paa hvad Maade kan de (imodens de gaae i Skolen) gjøre den største og bedste Fremgang i deres Studeringer?

I. Naar jeg nu vil besvare det første Sporsmaal, nemlig: Hvem der bør antages i den latinske Skole? Maa jeg ogsaa betragte.

a) Deres Stand og Vilkaar og

b) Deres Alder,

først de antages i Skolen.

a) At fastsætte en vis Stand og Vilkaar for dem, der bør og maa antages som Disciple i den latinske Skole, er meget vanskeligt; thi, skulde ingen anden end Formuende Folks Børn tillades at komme i den latinske Skole, saa maatte mangt et hyperligt, men fattigt Hoved, just fordi det var fattigt, aldeles hindres fra at blive til det, som det dog af Naturen kan være gjort beqvemst og fornemmelig dueligt til, ja, undertiden langt mere dueligt til, end mangen riig.

A 3

Jeg

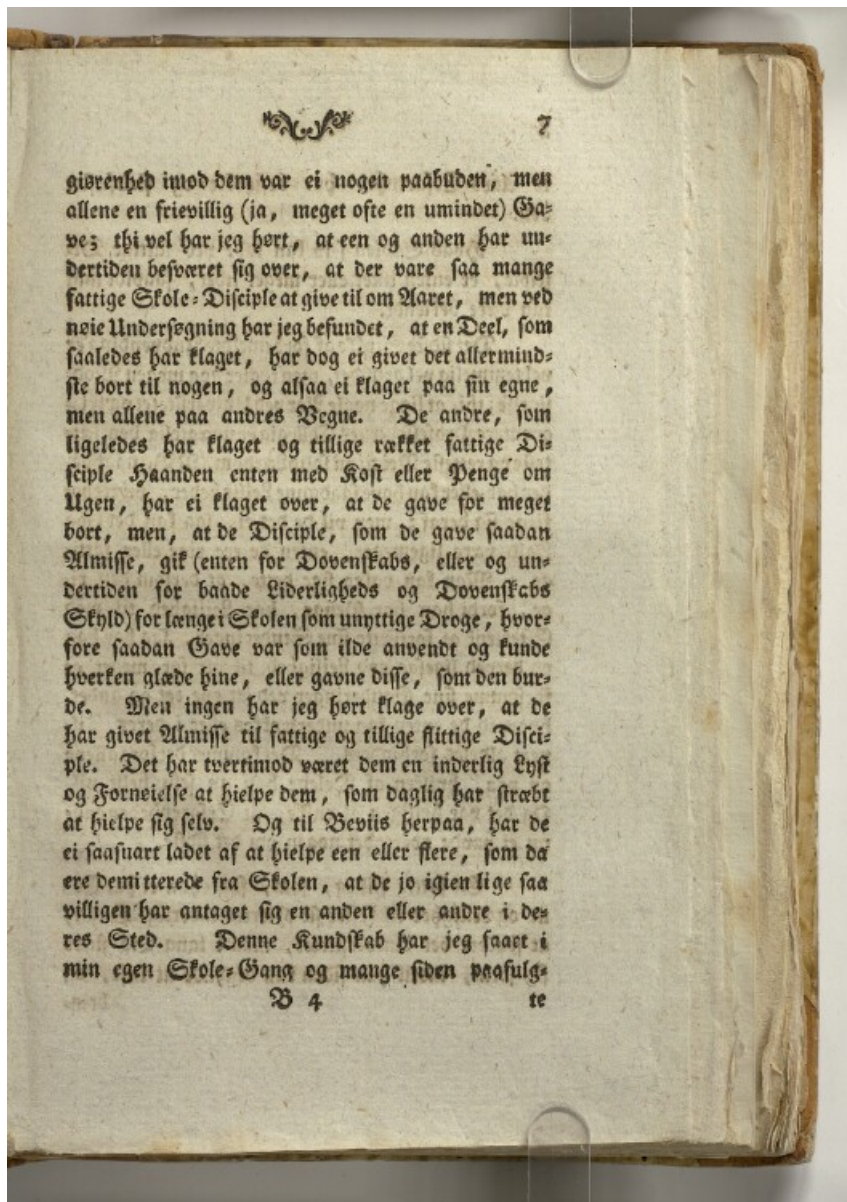
Jeg troer ogsaa sikkerligen, at, dersom vi vidste at giere fuldkommen Rede for, af hvad Stand og Wilkaar de har i Begyndelsen været, som siden ere blevne store og lærde Mænd her i Rigerne, det da skulde findes, at de Fleste har været fødte af fattige Folk, og ere dog siden blevne nok saa lærde og stoere som (om ei lærdere og større end) de rige.

Jeg veed nok, at en Deel raisonnerer saaledes:

“ Naar alle fattige og uformuende Folks
“ Børn kunde frit komme i latinſk Skole, naar
“ de vilde forlange det, saa vilde mange saadanne
“ blive Publico til Byrde, imedens de gif i Sko-
“ len; og siden kunde de, (naar de vare demitte-
“ rede fra Skolen) ei til nogen ret Nytte fortsætte
“ deres Studeringer, siden de for Fattigdoms Skyld
“ ei kunde opholde sig saalange ved Universitetet og
“ der gaae paa Professorernes Collegio, som er den
“ letteste og retteste Wei til Lærdom. ”

Men den første Deel af denne Indvending synes ikke at kunde holde fuldkommen Stik; thi lad være, at der i en latinſk Skole vare mange saadanne fattige Disciple, som ei selv kunde underholde sig i deres Skole-Gangs Tid, og derfor maatte anholde hos Folk i Byen om det til deres daglige Ophold fornødne, saa vare de jo dog ei flere end deene samme Bye til Byrde. Og jeg kan ei engang si, at de vare den til Byrde, saalange Folks God-

gis.

7

giørenhed imod dem var ei nogen paabuden, men allene en frivillig (ja, meget ofte en umindet) Gæve; thi vel har jeg hørt, at een og anden har undertiden befværet sig over, at der vare saa mange fattige Skole-Disciple at give til om Aaret, men ved noie Underfegning har jeg befundet, at en Deel, som saaledes har klaget, har dog ei givet det allermindeste bort til nogen, og alfsaa ei klaget paa sin egne, men allene paa andres Vegue. De andre, som ligeledes har klaget og tillige røkket fattige Disciple Haanden enten med Kost eller Penge om Ugen, har ei klaget over, at de gave for meget bort, men, at de Disciple, som de gave saadan Almisse, gif (enten for Dovenskabs, eller og undertiden for baade Ederligheds og Dovenskabs Skyld) for længe i Skolen som unyttige Droge, hvorefter saadan Gave var som ilde anvendt og kunde hverken glæde hine, eller gavne disse, som den burde. Men ingen har jeg hørt klage over, at de har givet Almisse til fattige og tillige stittige Disciple. Det har tværtimod været dem en inderlig Lyst og Forneielse at hielpe dem, som daglig har stræbt at hielpe sig selv. Og til Beviis herpaa, har de ei saasuart ladet af at hielpe een eller flere, som da ere dem itterede fra Skolen, at de jo igien lige saavilligen har antaget sig en anden eller andre i deres Sted. Denne Kundskab har jeg faaet i min egen Skole-Gang og mange siden paafulgte

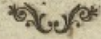

te Aars Erfarenhed har bestyrket og stadfæstet den. —

Hvad Skolen selv kan tabe ved fattige Disciple, er enten intet eller meget lidet, saavidt mig kan være bekiendt.

Det sidste Stykke af forberemte Indvending er vel temmelig vel grundet, men taaler dog megen Modsigelse; thi, at ligge nogle Aar ved Universitetet og friequentere Professorernes Collegia er unægtelig den læsteste og retteste Wei til en solid Lærdom, NB. naar de, der har eller kan have saadanne Leiligheder, vil ret betiene sig deraf; men vil de det ei, saa kan det i saa Fald være ligemeget, enten de ere rige eller fattige. Man kan ogsaa sige dette, at dersom den rige, fordi han har Penge, har Leilighed til med Eftertryk at fortsætte sine Studeringer, saa har han og derved ligesaa god Leilighed til alt for meget at forsømme sine Studeringer ved at øve eet og andet, hvorved de enten kan undertrykkes eller i deres Tilvæxt aldeles forhindres. Det kommer derfor allene an paa, hvilken af Delene han nu selv helst vil. Og det var høiligen at ønske, at Erfarenheden end nu ei havde overtyndet nogen om det sidste.

En fattig stittig, som, fordi han ei har Evne og Leilighed til (efter sit Hjertes inderlige Ønske) at studere ved Universitetet, maa i lang Tid stave sig frem, indtil han siden kan begynde at læse, og
brin

bringer det dog derved videre tilsidst, ja, i lige lang Tid, enden lad Riig, som synes at ligge ved Universitetet for at være dets Liggendesæe, og mere for at lystere end for at studere.

Hverken laster jeg her alle rige, eller roeser alle fattige Studerende; thi alle rige ere ei lade, ei heller alle fattige stittige; men denne Anmærkning holder nok alt for meget Stik: Det er meget lættre at finde en stittig fattig, end en stittig riig. —

Hvad? Om den fattige kunde til sin store Opmuntring høre endnu engang og siden fuldkommen forvisses om, at ingen uden allene de fattige maatte ved Universitetet nyde noget Beneficium eller Stipendium? Da var det ligesaa mueligt for mangfoldige fattige, som for de rige at fortsætte sine Studeringer ved Universitetet til stor Nytte, og det vilde overmaade opmuntre dem, som baade har hypperlige Hoveder, men for Fattigdoms Skyld ere meget nedslagne og forsagte, og ofte med Bødemodighed see sig ligesom aldeles udsatte og hindrede fra efter Ønske at fortsætte sine Studeringer.

Ved Rige forstaaer jeg ei andre end dem, som enten allerede har, eller i Tiden kan vist vente sig anseelige Midler efter sine Paarørende, og derfor ei til sine Studeringers Fortsættelse trænge saaledes som de fattige og i saa Fald uformuende; thi, fordi (s. Exemp.) en velformuende Haandværks Mand kan

formaae at holde sin Søn i latinſke Skole og give ham Koſt, Klæder og Bøger, hvortil Sønnen endog ſaaer nogen Hielp aarligen af Skolen, medens han gaaer i den, deraf følger ei, at ſamme Fader har ogſaa Evne til at holde ſamme Søn i nogle Aar ved Univerſitetet: alſaa kan denne Søn, ſald hans Fader ei har Evne til dette ſidſte, med god Høie (naar man taler om rige og meget fattige) ſnarere anſees ſom en mindre fattig end ſom en virkelig riig. Hvad ſom her nu gielder om denne, gielder og ofte om Præſters og andres Børn.

Uf dette anførte og meget mere, ſom ved dets Overveielſe kan indløbe i Tankerne, kan nogenlunde ſees, af hvad Stand og Vilkaar de Børn bør være, ſom bør antages i den latinſke Skole, og alſaa, at Skole-Døren kan ligeſaa vel ſtaa aaben for en fattig ſom for en riig Mandſ Søn, og at den ene i ſaa Fald ei bør udelukkes mere end den anden.

Vil man nu underſøge

b) Deres Alder, eller, hvor gamle de bør være, førend de antages i Skolen, da møder under ſamme Artikel et Spørſmaal, ſom ſynes at være her fornødent, men er dog i viſſe Henſeender vanſkeligt nok at beſvare, nemlig:

Hvad den bør kunde i Forveien, ſom ſkal kunne antages i den latinſke Skole?

I dette Spørſmaal indbefattes deres Alder.

Den

Den Vaastand, at saadanne Børn bør i det ringeste have i Forveien lært de første Ting, som læres i den latinske Skole, paa det at Læreren ei siden ved at lære dem saadant skal for meget sinkes fra at lære de andre, som har allerede gjort nogen Fremgang, synes at være meget grundet, men kan dog med god Grund modsiges; thi hvorledes skal da fattige Børn, NB. som ei har kundet lære saa meget i Forveien, komme i Skolen, om de end- og havde de bedste Hoveder til Bogen? Er et saadant fattigt Barns Fader levende og studeret, eller har en anden Son, som er studeret, da kan denne Fader maaffee undervise sin Son, eller lade den ene Broder undervise den anden, men for andre, som ei har saadanne Leiligheder, er det enten plat unueligt, eller og meget vanskeligt at blive saaledes underviist. Det er ikke i enhver Kiøbsted, som det er i Kiøbenhavn, at der ere Studenter nok at faae til at informere saadanne, naar Forældrene kan og vil betale dem derfor. Noget nær ere alle de Studenter, som ere i de andre Kiøbstæder uden for Kiøbenhavn, i Huus og Condition hos en eller anden vis Mand for at tiene hoom med at informere hans Børn allene, og undertiden (som dog meget sielden skeer) tillige et Par andre Børn af Duen, som efter Record med Studenten og Mandens Samtykke og Tilladelse gaar derhen at informeres. Men den Leilighed eller Tilladelse kan enhver (i sær en fattig

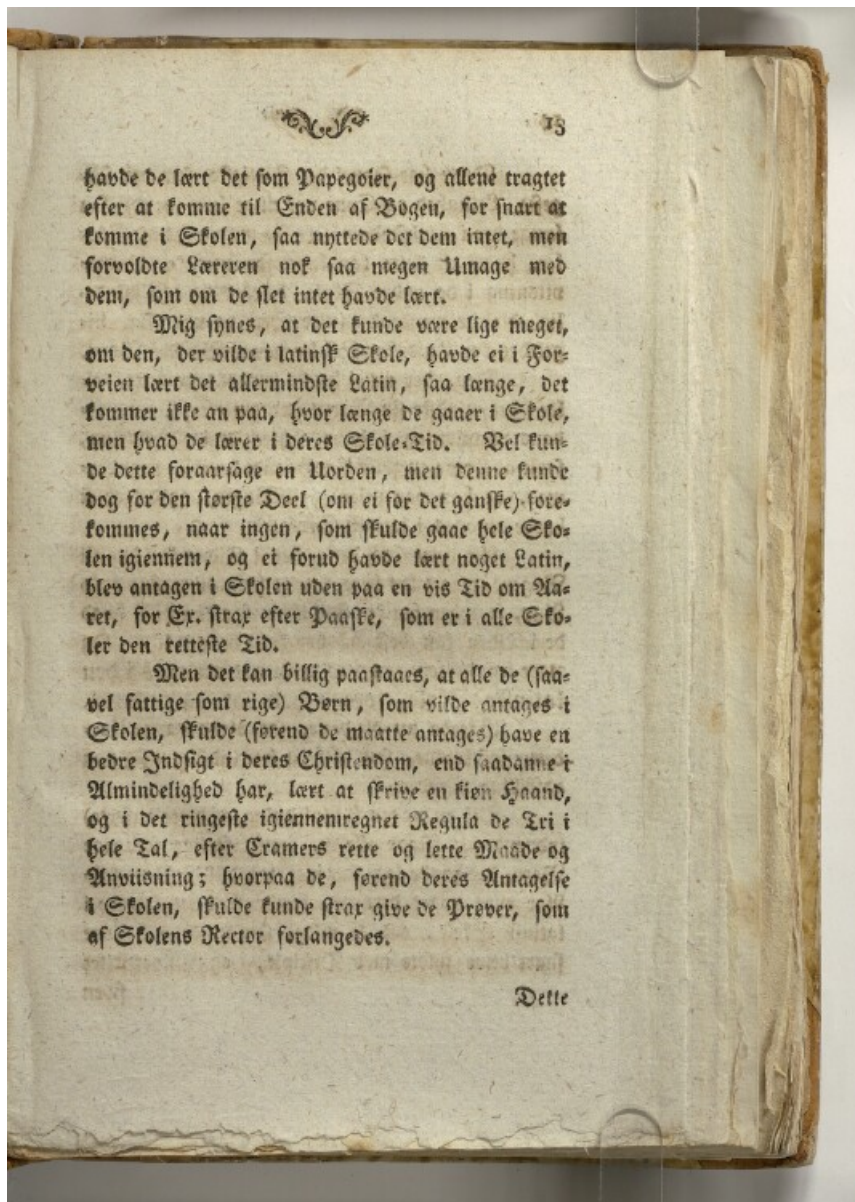

fattig Mand) ei faae. I Almindelighed ere der og saa Studentere i Kjøbstæderne; thi de fleste ere paa Herre- Præste- eller andre Gaarde; dog kan der være lige mange Børn i en Kjøbstad, som baade har Byst og Hoveder til Bogen. De Danske Skoleholdere i Kjøbstæderne ere nok (paa ganske faa nær) ustuderede Personer, som ei kan heri være til Tjeneste. Iblant Degne og Klokkere paa samme Stæder ere og ganske faa studerede.

I den Kjøbstad, hvor der er latinff Skole, kunde vel duelige Disciple bruges til saadan Information, men i andre Kjøbstæder, hvor ingen latinff Skole er, og maaffee ingen anden Heilighed til saadan Information gives fattige, ja, endog nogenlunde formuende Folks Børn, være saadanne forlegne, naar de dog ei maatte antages i latinff Skole, om de end havde de beste Hoveder dertil.

Bønder-Børn paa Landet har ofte meget store Naturalia til at studere, men, i de Sogne, hvor ingen studeret Degn eller Skoleholder er, kan de dog ei blive underviiste i noget af det latinff Sprog.

Og, om endog alle de, der vilde i latinff Skole, havde forud lært (som paa visse Stæder har været brugeligt) Arvora og Donaten, eller Grammatica og Syntaxis, saa veed jeg dog ei, hvor meget det siden kunde gavne dem og være til Vættelse for deres Lærere; thi det kom da an paa, om de havde lært det vel og ret, som de havde lært; men havde

havde de lært det som Papagoier, og allene tragtet
 efter at komme til Enden af Bogen, for snart at
 komme i Skolen, saa nyttede det dem intet, men
 forvoldte Læreren nok saa megen Umage med
 dem, som om de slet intet havde lært.

Mig synes, at det kunde være lige meget,
 om den, der vilde i latinisk Skole, havde ei i For-
 veien lært det allermindste Latin, saa længe, det
 kommer ikke an paa, hvor længe de gaaer i Skole,
 men hvad de lærer i deres Skole-Tid. Vel kunde
 dette forarsage en Uorden, men denne kunde
 dog for den største Deel (om ei for det ganske) fore-
 kommes, naar ingen, som skulde gaae hele Sko-
 len igiennem, og ei forud havde lært noget Latin,
 blev antagen i Skolen uden paa en vis Tid om Va-
 ret, for Ex. strax efter Paaske, som er i alle Sko-
 ler den tætteste Tid.

Men det kan billig paastaes, at alle de (saa-
 vel fattige som rige) Børn, som vilde antages i
 Skolen, skulde (forend de maatte antages) have en
 bedre Indsigt i deres Christendom, end saadanne i
 Almindelighed har, lært at skrive en skøn Haand,
 og i det ringeste igiennemregnet Regula de Tri i
 hele Tal, efter Examiners rette og lette Maade og
 Anvisning; hoorpaa de, forend deres Antagelse
 i Skolen, skulde kunde strax give de Prøver, som
 af Skolens Rector forlangedes.

Dette

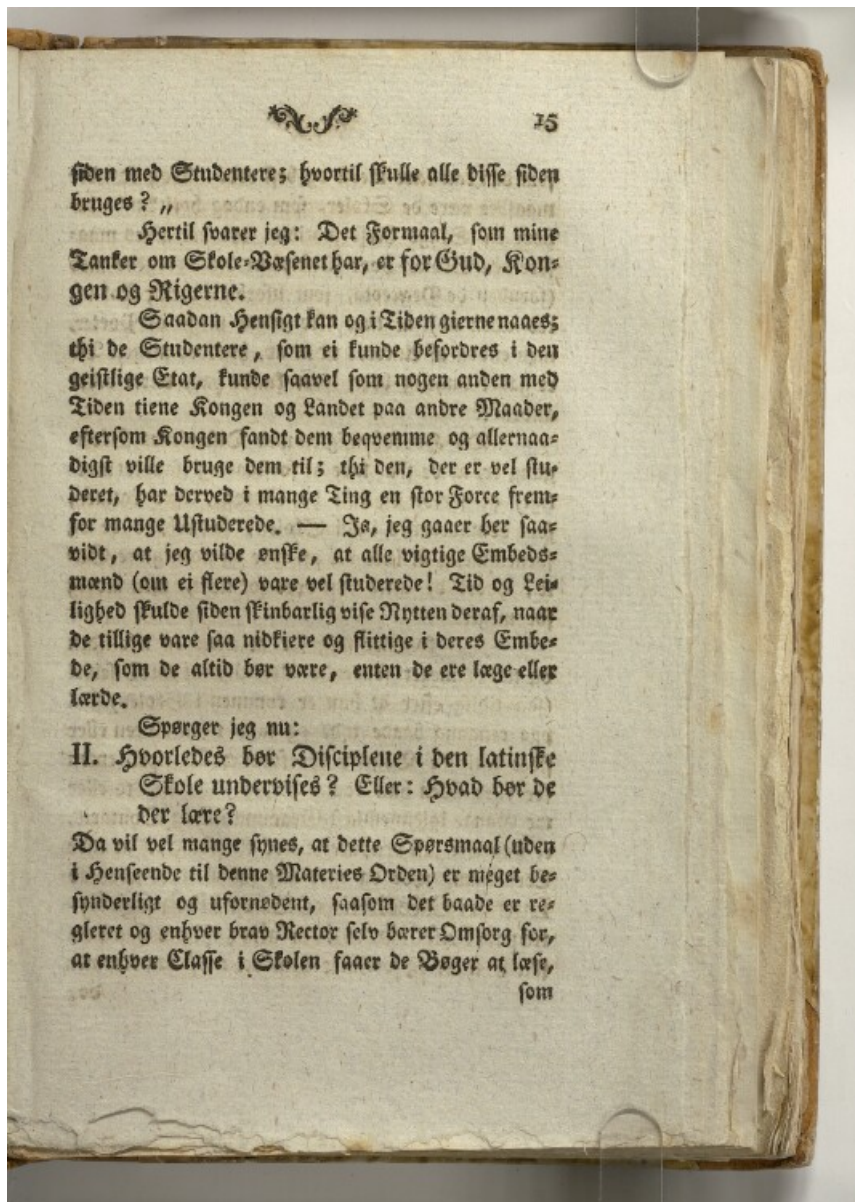
Dette har saavel den fattigste, som den Rigeste, Leilighed og Tynde nok til at lære forud, saa længe der i Kiebstæderne ere saa mange fattige Skoler, hvori alt dette kan læres for intet, og Underviisning i de andre Skoler belever sig i Almindelighed ei høiere, end til fire Skilling ugentlig. Ugeledes kan Landsbye-Skoler gavne Bønder-Børn.

Den, der nu ei havde kundet lære dette, eller i det mindste sin Børne-Lærdom efter Pontoppidans Anviisning i hans Catechismi Forklaring, samt at skrive en skikkelig Haand, beviste strax dermed, at han var utienlig til Bogen, og derfor ei burde antages i latinff Skole.

Alt dette kan den, der i Tiden kan due til Bogen, meget læt lære, førend han bliver sine tolv Aar, forinden hvilken Tid ikkun saa kan vise, hvad de i Tiden kan best og bedr helst bruges til. Og troer jeg derfor, at ingen burde antages i den latinff Skole, førend han var saa gammel.

Sleede nu alt dette, saa bleve mange Uordener forekomne, som tilforn har indsnegret sig paa adskillige Stæder.

Vil nu nogen (i Anledning af dette anførte) indvende: "Naar alle de, saavel fattige som rige Børn, der havde lært saa meget, indtil de bleve tolv Aar eller noget derover, kunde saaledes komme i latinff Skole, om de vilde, saa kunde Skolerne snart blive fyldte med Disciple, og Universitetet siden

75
 siden med Studentere; hvortil skulle alle disse siden
 bruges? „

Hertil svarer jeg: Det Formaal, som mine
 Tanker om Skole-Væsenet har, er for Gud, Kon-
 gen og Rigerne.

Saadan Hensigt kan og i Tiden gierne naaess
 thi de Studentere, som ei kunde befordres i den
 geistlige Etat, kunde saavel som nogen anden med
 Tiden tiene Kongen og Landet paa andre Maader,
 eftersom Kongen fandt dem bequemme og allernaad-
 digst ville bruge dem til; thi den, der er vel stu-
 deret, har derved i mange Ting en stor Force frem-
 for mange Ustuderede. — Ja, jeg gaacer her saa-
 vidt, at jeg vilde ønske, at alle vigtige Embeds-
 mand (om ei flere) vare vel studerede! Tid og Lei-
 lighed skulde siden skinkbarlig vise Nyttens deraf, naar
 de tillige vare saa nidkære og flittige i deres Embe-
 de, som de altid bør være, enten de ere læge eller
 lærde.

Spørger jeg nu:

II. Hvorledes bør Disciplene i den latinske
 Skole undervises? Eller: Hvad bør de
 der lære?

Da vil vel mange synes, at dette Spørsmaal (uden
 i Henseende til denne Materies Orden) er meget bes-
 synderligt og ufornodent, saasom det baade er re-
 gleret og enhver brav Rector selv bærer Omsorg for,
 at enhver Classe i Skolen faaer de Bøger at læse,
 som

som den kan lære meest og best ved. Dog kan det maaskee være de Skoler, som endog heri kunde behøve en Slags Reformation; thi der gives maaskee den Skole, hvor Disciplene blive plagede med (foruden de Præcepta, som usorbigiengelig skal læses uden ad) at lære ikke allene meget af Poeter, men endog af Auctores uden ad, hvorved megen Tid er gaaet unyttig bort, som kunde have været bedre anvendt.

Da Hovedhensigten med Disciplenes Skolegang er, at de skal lære at forstaae og (saavidt mueligt) at skrive og tale de Sprog, især Latinen, som de undervises i udi Skolen, saa behøve de og fornemmelig at lære vel at tyde og siden gjøre Stikke, hvori de altid kan øves for lidet, men aldrig for meget.

Det kommer mig for at være en ikke liden og tillige meget skadende Uorden, at en Discipel (saa tidlig efter at han er kommen i Skolen) skal paa eengang baade tyde og lære uden ad een eller flere latinske Bøger; thi fordi en Discipel (enten før eller siden han kom i Skolen) har en, to eller tre Gange igiennemlæst Grammatica og Syntaxis, er han ikke just præpareret nok til (for Ex.) at tyde Cornelium, tyde og med det samme lære uden ad Lutheri Catechesis og Baron Holbergs Synopsis Historiæ universalis; thi om han endskient tyder og forklarer dem ret nok, saa kommer
dog

dog denne Forflaring nok saa meget fra hans Huskomme, som fra hans Indsigt og Begreb. Han læser da og ofte meget uden ad, hvoraf han forstaaer for lidet ret inden ad; Saaledes gik det tilforn med dem, der læste Jersins latinske Grammatica og Syntaxis uden ad; thi de læste alt for tidlig deri meget, som mange af dem siden alt for sildig forstod ret.

Denne Vorden er siden bedre indseet, hvorefter det er anseet rimeligere og for Disciplene langt nyttigere, at saadanne Lærebøger bleve forfattede i det Sprog, som Disciplene best kunde forstaae. I hvorvel saadanne Danske Lærebøger ere ogsaa meget fatteligere og (i saa Fald) meget nyttigere, saa udfordre de dog, hver Gang de igiennemlæses, al muelig Flid saavel hos Læseren, som hos Læreren, om de skal læses med den rette Nytte og forstaaes grundigen. Og førend en Discipel har lært (saavidt mueligt, og hvortil behøves en længere Tid, end dertil i Almindelighed gives) at forstaae dem, kan det ei nytte ham at begynde at tyde nogen (endog den letteste) Autor, eller lære uden ad nogen Bog, som altsammen er forfattet i det latinske Sprog, om han endog har det beste Hoved og Bogen den mindste Størrelse. — Grundvorden bør dog altid være vel og rettelig lagt, førend Bygningen sættes.

Naar da Grundvoelden ved Rudimenta er vel lagt, er det det første man kan sige, at Discipelen er prepareret. Og da er det i mine Tanker først Tid at begynde med Luthers Catechesis og det fornødenste af Holbergs Synopsis Historiæ universalis, endskient jeg vist troer, at ingen Discipel ber tilholdes at lære nogen af dem uden ad, førend han saaledes har lært at tyde dem inden ad, at han forstaaer Latinen tilgavn.

Til denne Tanke har jeg følgende Grunde:

1.

Naar en Discipel skal plages med at lære det uden ad, som han ei forstaaer i Grunden inden ad, saa bliver det ham des mere vanskeligt, men intet, eller meget lidet nyttigt.

2.

Jo mere vanskeligt det er ham at lære uden ad det, han ei forstaaer inden ad, jo mindre Tid har han til at tyde over for sig selv, og at spørge sig for hos andre. Han stræber fornemmelig at lære sin Lære uden ad, i hvad han ellers deraf forstaaer. Derved kommer mange i med at sludde. Men

3.

Saa længe en Discipel endnu ei plages med at lære saadanne Begreb uden ad, har han desmere Tid til at tyde baade i og uden Skolen, og kan desto lettere gjøre daglig og god Fremgang deri, om han vil.

4.

4.

Den Bog, Disciplen forstaaer best inden ad, kan han altid lettest og snarest lære uden ad, enten han er nem eller tungnemmet.

Naar da Catechesis og Synopsis ere saaledes lærte vel inden ad, og skal nu læres uden ad, er der skeet en særdeles god Forberedelse til da at tage fat paa den Autor, som Disciplen først skal tyde; thi, foruden de Heiligheder, som en Discipel (ved at tyde ovenneldte Præcepta) har til at øve, prøve og vise sin Indsigt i Grammatica og Syntaxi, har han og (især i Synopsi, hvor der er saa classisk og snuul en Latin) stor Heilighed til at blive meget bekiendt med det latinske Sprog, og med desto større Færdighed og Lykke siden at tyde en Autor. Tillige kan han og daglig, naar han engang skal gjøre Exempler eller Stiile, saavel betiene sig af dennes, som af nogen Autoris Classici Latin, naar og hvor ham dertil gives god Anledning.

Vil nu nogen (som jeg vist veed og venter) synes her, at Disciplen paa saadan Maade begynder for tidlig med og opholdes for længe ved at lære uden ad, og at det synes at kunde være ham meget nyttigere, at han først blev længe og vel øvet i at tyde og giere Stiile, som altid er Hovedsagen, da synes mig:

I.

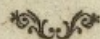
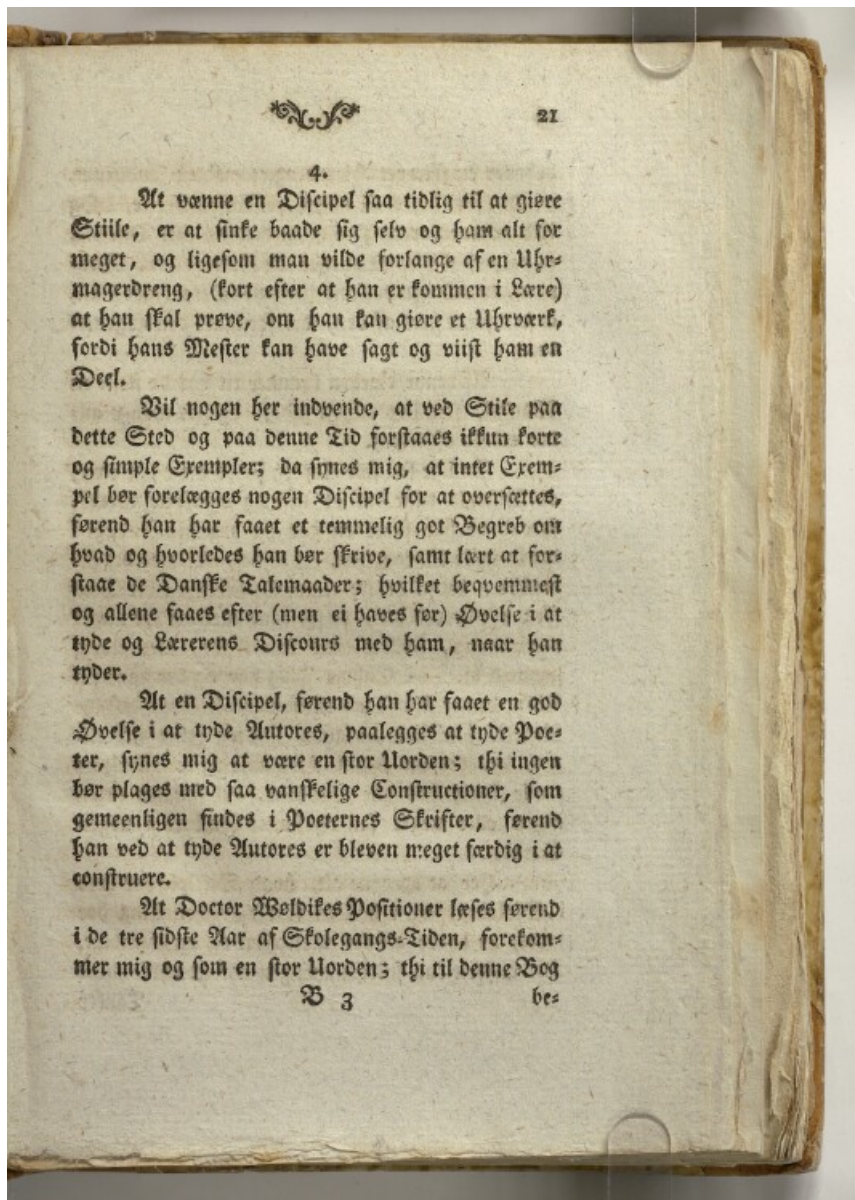
Derfom han lærer først ret at tyde og forstaae disse Præcepta, som han siden lærer uden ad, saa evnes han derved saa meget i at tyde, som han endnu har Hoved til, og høiere bør Buen ei spørges.

2.

Naar Discipulen har lært saaledes at tyde dem, at han forstaaer dem i Grunden, og kan efter egen Indsigt tyde dem saaledes for sin Lærer, som Læreren har tydet dem for ham, saa har han allerede en stor Indsigt i at tyde, ja, en større, end han enten kan faae eller ventes at faae ved strax at tyde den letteste Autor, naar denne skal tydes ret og enhver Construction tilbørligen leses og forklares ved de Conjunctioner, som ofte ligge skjulte deri. Thi dette sidste udfordrer saadant Judicium, som en saa raare Begynder endnu ei har og ei heller førend efter foregaaende stærk Øvelse faaer.

3.

Synes det at være bedre for Discipulen, at han, saasnart han dertil er præpareret, læser de Præcepta uden ad, som nødvendigen skal læres uden ad i Skolen, paa det han ei siden skal ved dem stiftes alt for meget fra det vigtigere, som udfordrer al muelig Flid og Øvelse, og giver ham den beste Indsigt og Lærdom.

4.

At vænne en Discipel saa tidlig til at giøre Stiile, er at sinke baade sig selv og ham alt for meget, og ligesom man vilde forlange af en Uhmagerdreng, (fort efter at han er kommen i Lære) at han skal prøve, om han kan giøre et Uheværk, fordi hans Mester kan have sagt og viist ham en Deel.

Vil nogen her indvænde, at ved Stife paa dette Sted og paa denne Tid forstaaes ikkun forte og simple Exempler; da synes mig, at intet Exempel bør foreslægges nogen Discipel for at oversættes, førend han har faaet et temmelig got Begreb om hvad og hvorledes han bør skrive, samt lært at forstaae de Danske Talemaader; hvilket beqvemmost og allene faaes efter (men ei høves før) Øvelse i at tyde og Lærens Discours med ham, naar han tyder.

At en Discipel, førend han har faaet en god Øvelse i at tyde Autores, paalegges at tyde Poeter, synes mig at være en stor Uorden; thi ingen bør plages med saa vanskelige Constructioner, som gemeentligen findes i Poeternes Skrifter, førend han ved at tyde Autores er bleven meget færdig i at construere.

At Doctor Woldikes Positioner læses førend i de tre sidste Aar af Skolegangs-Tiden, forekommer mig og som en stor Uorden; thi til denne Bog

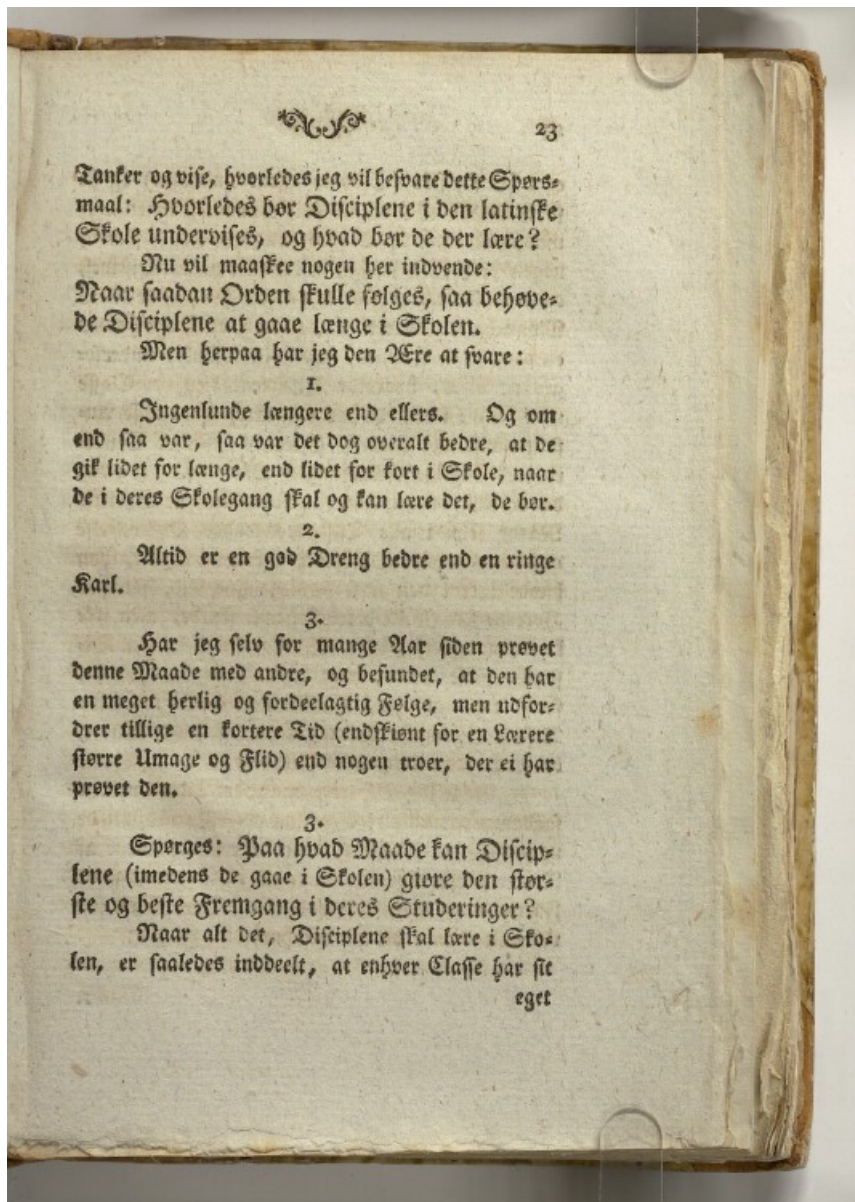

behøves en stærket Hjerne og et modent Judicium, om den skal læses til nogen rejskaffen Nytte. Og ikke enhver Lærer, som tyder den for sine Disciple, er vel nok skicket til at tyde og forklare den. Desuden, da Bogen er kunns fyrretyve Octavblade i alt, er den snart lært af den, der forstaaer den nogenledes.

Uf denne Uorden kommer tit hos de fleste en Mangel, som hos mange sildig, og hos mange andre aldrig afhjelpes.

En lige saa stor Uorden synes det og at være, at Disciple tilholdes at læse og oversætte Græsk, førend de har faaet en god og grundig Indsigt i det latinske Sprog, og, at de begynde med det hebraiske, inden de ere temmelig færdige i det Græske; thi derved blive de forlegne med alt for meget paa engang, hvilket altid kan skade, men aldrig gavne dem. — Enhver Ting har og bør have sin Tid; det er Aarsagen til den gamle fornustede Regel: Festina lente. Og jeg troer sikkerlig, at, dersom samme blev nøie og ret efterlevet i alle Ting hos alle Stænder, der sandtes enten ingen eller meget saa og smaae Fuskere i nogen Stand.

Her at opregne alt, hvad Disciple bør lære i Skolerne, og i hvilken Classe enhver Ting bør læres, er baade alt for vidtloftigt og unødvendigt. Det anførte kan fuldkommeligent nok udtrykke mine
Lærer

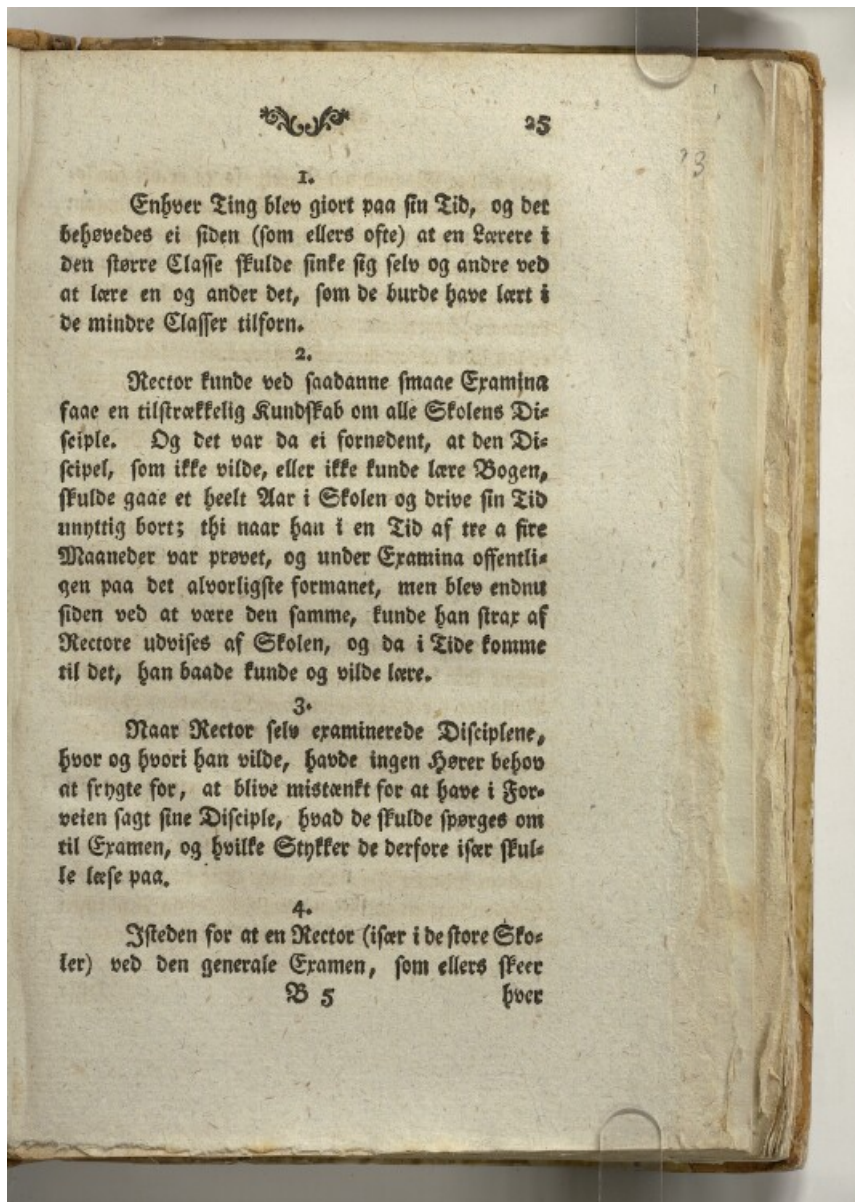

eget for sig selv (Stiilene allene undtagne) og sit
 foresatte Maal, forinden hvis Opnaaelse ingen ære-
 mæssig Udgang af Classen kan ventes eller skee af
 nogen riig eller fattig, ældre eller yngre Discipel,
 og det blev tillige fastsat, at der hver af de elleve
 Maaneder om Aaret skulde i et Par Dage holdes
 en particulier Examen, ved hvilken skulde undersø-
 ges og vides, hvorvidt Disciplene i enhver Classe
 vare komne i det, de havde at lære, vilde disse An-
 stalter vist med særdeles Eftertryk befordre Studer-
 ringers daglige Fremgang i Skolerne. Og var
 det da tillige meget got, ja, fornødent, at Skolens
 Rector selv i alle Tilstødeværendes Overværelse
 overhorte enhver Discipel i Skolen i alt det, han
 havde lært i den næst forbiegangne Tid, samt at
 Hørerne selv (isald deres Disciple skulde, men ikke
 kunde tyde ret) skulde offentlig tyde det, som Di-
 sciplene ikke kunde, men burde have kunnet tyde,
 for dermed at vise, hvorledes de havde tydet for
 Disciplene, og hvorvidt disse deraf havde kunnet,
 om de havde vildet, lære at tyde ret.

Naar ingen Hører paa andre Tider imellem
 saadanne particulære Examina ops eller nedstjttede
 nogen af sine Disciple, men dette skeede allene af
 Rectoren ved disse Examina til en Belønning for
 Flittighed og Straf for Lædighed og Dovenskab, saa
 vilde als dette i det mindste have disse Følger:

1.

Enhver Ting blev gjort paa sin Tid, og det behøvedes ei siden (som ellers ofte) at en Lærere i den større Klasse skulde sinke sig selv og andre ved at lære en og ander det, som de burde have lært i de mindre Classer tilforn.

2.

Rector kunde ved saadanne smaa Examina faae en tilstrækkelig Kundskab om alle Skolens Disciple. Og det var da ei fornødent, at den Discipel, som ikke vilde, eller ikke kunde lære Bogen, skulde gaae et heelt Aar i Skolen og drive sin Tid unyttig bort; thi naar han i en Tid af tre a fire Maaneder var prøvet, og under Examina offentlig paa det alvorligste formanet, men blev endnu siden ved at være den samme, kunde han strax af Rectore udvises af Skolen, og da i Tide komme til det, han baade kunde og vilde lære.

3.

Naar Rector selv examinerede Disciplene, hvor og hvori han vilde, havde ingen Hører behov at frygte for, at blive mistænkt for at have i Forveien sagt sine Disciple, hvad de skulde spørges om til Examen, og hvilke Stykker de derved især skulde læse paa.

4.

Isteden for at en Rector (især i de store Skoler) ved den generale Examen, som ellers skeer

Hver tolvte Maaned om Aaret, faaer et alt for løseligt Begreb om, hvad Disciplene kan, saasom der paa den Tid er saa meget at examinere i, og saa mange, som skal examineres, saa kan han nu ved saadanne smaae Examina faae et langt fuldkommere Begreb om, hvad enhver kan, esterdi der er saa lidet at examinere enhver i.

5.

Naar ingen Discipel blev op- eller forfhyttet af anden end af Rectoren selv og det ved Examina, saa vare Hererne visse paa, at ingen beskylde nogen af dem for at have for Gunst eller Gave givet een Discipel Rang over en anden.

Disse og mangfoldige andre saavel hoiforendne som herlige Følger, ville vist følge saadanne Anstalter for og i Skolerne, og Studeringers Fremgang vilde derved meget fiendelig tiltage daglig.

Det bør dog ei at komme an paa, at Disciplene i Skolerne lære vel meget, men, at de lære det de lære, meget vel. Dette sidste kan paa saadan Maade skee. Og naar dette er skeet, er af Skolen lagt en god Grundvoild, hvorpaa Academiet siden kan med megen Lykke og Velsignelse bygge.

Disse

Disse mine her anførte Tanker om Skolevæsenet og Studeringers Frem- og Tilvæxt i Skolerne (hvorpaa Academiets Floer fornemmelig beroer) overgiver jeg nu til enhver dybere Indseendes Om-dømme og Bedømmelse. At de ere de flygtigste og nyttigste, har jeg aldrig tænkt, dog ere de saa gode og nyttige, som jeg har kunde optænke. Det skal nu ingenfinde fortryde mig, om de i Kierlighed blive offentlig modtagne; tvertimod skal det inderligen fornøie mig, om jeg maa høre eller læse, at jeg herved har opmuntret andre til at give lange klogere og nyttigere Forslag.

